

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Vad är jämställdhet i hem- och konsumentkunskap?

En ständigt
stillastående
förändring?

Namn Sanna Paslawska Saleh
Program Ämneslärarprogrammet

Examensarbete: 15 hp
Kurs: L9HK1G
Nivå: Grundnivå
Termin/år: VT 2015
Handledare: Ann Parinder
Examinator: Göran Patriksson
Kod: VT 15-13

Nyckelord: Genus, hem-och konsumentkunskap, hushållsarbete, jämställdhet, klassrummet

Abstract

Vad är jämställdhet i hem- och konsumentkunskap? Syftet med litteraturstudien är att ge en översikt av hur jämställdhet och hushållsarbete är kopplat till kön hela vägen från hemmet till skolan och ämnet hem- och konsumentkunskap. Metoden för examensarbetet är litteraturstudie. Det är både en allmän- och systematisk litteraturstudie. I den allmänna litteraturöversikten, vilket är bakgrunden av studien, beskrivs och analyseras ett antal artiklar utan någon tydlig systematik i hur dessa identifierats eller varför de inkluderas. Den andra delen av studien är den systematiska litteraturöversikten, alltså resultatet. Här baseras all data från primärkällor i form av doktors avhandlingar eller rapporter. De viktigaste resultaten är uppdelade i fyra teman: hushållsarbete som kvinnligt ansvarsområde, jämställdhet i hem- och konsumentkunskap, könsmonster- och ordningar kopplat till delaktighet i hem- och konsumentkunskap samt rummets betydelse i hem- och konsumentkunskap. Slutsatsen är att barn under sin uppväxt mycket tidigt, redan i förskoleålder, får lära sig vad som är kvinnligt och manligt. Detta beteende lär sig barnen av samhällets syn på människokroppen, alltså hur män och kvinnor förhåller sig till varandra. Matlagning exempelvis är i dagens samhälle varken kvinnligt eller manligt. Det som bestämmer könet är rummet, eller platsen. I den privata sfären som exempelvis hemmet är matlagning och kök kopplat till kvinnan. Detta leder till hem- och konsumentkunskap som är kvinnligt genusifierat. Alltså tillhör ämnet den privata sfären enligt samhället och anses vara ett kvinnligt attribut. Ett skolämne som dessutom i majoritet har kvinnliga lärare. Rekommenderat för ämnet är värderingsövningar med elever med fokus på jämställdhet och kön. För vidare forskning är ett förslag att utföra observationer av ämnets jämställdhets strävan idag. En annan intressant infallsvinkel skulle kunna vara varför ämnet har fler kvinnliga lärare än manliga.

Förord

”Sanna, du är ju tjej så du är bra på att baka. Säg till när du är klar så dukar jag”. Detta sade en klasskompis till mig när jag gick i åttonde klass. Klasskompisen var en kille som rent spontant kände och tyckte att jag som tjej bör ta hand om bakningen under hem- och konsumentkunskaps lektionen. Enda sedan dess har jag inte kunnat sluta tänka på könsskillnaderna som finns på den svenska skolan. Det kan exempelvis handla om gruppindelning, vänskapskretsar, elevdelaktighet i olika ämnen och så vidare. Med hjälp av vad forskning visar på ska denna litteraturstudie ge en större förståelse för könsskillnader, könsroller samt jämställdhet på skolor och i hem- och konsumentkunskaps klassrummet i Sverige.

Jag vill först och främst tacka min mamma som har stöttat mig otroligt mycket under denna process. Du har varit till stor hjälp. En annan viktig person i min skrivprocess har varit min livspartner Cagdas, tack för allt stöd och förståelse. Du har gett mig viljan att inte ge upp. Samt vill jag tacka min handledare Ann Parinder för konstruktiv kritik, stöd genom skrivandet och visat tålamod.

Göteborg, maj 2015

Sanna Paslawska Saleh

Innehållsförteckning

Introduktion	2
Syfte	2
Bakgrund	2
Begrepp	3
Historiskt och nutida perspektiv på jämställdhetsutvecklingen i Sverige.....	4
Hushållning och hemarbetets förändring	5
Jämställdhet i skolan och läroplanen.....	6
Jämställdhet och förändringar inom skolämnet hem- och konsumentkunskap.....	7
Hur och var skillnaderna mellan könen skapas	8
Metod	10
Datainsamling	10
Inkluderade avhandlingar och rapporter	12
Kvalitetsgranskning av de valda artiklarna	13
Etiska överväganden	15
Databearbetning	16
Temaindelning av resultatet	16
Resultat	17
Synen på könsmonster i hemmet.....	17
Genus och jämställdhet möter ämnet hem- och konsumentkunskap	18
Diskussion	20
Metoddiskussion	20
Resultatdiskussion.....	21
Temadiskussion: Resultat kopplat till bakgrund	21
Konklusion	23
Implikation	24
Referenslista	25
Bilagor	30

Introduktion

Hem- och konsumentkunskap är ett skolämne där jämställdhet spelar en stor roll. Detta på grund av att ämnet i sig har sedan många år tillbaka varit kopplat till den kvinnliga könsrollen. I sin bok som introducerar genusforskningens centrala frågeställningar menar Raewyn Connell (2009) på att ”Genusskillnader är inte någonting som bara existerar, det är någonting som händer och måste fås att hända: men också någonting som kan tas bort, ändras eller tonas ner” (s. 30). Genusskillnader existerade förr, då och gör det fortfarande än idag. Författaren skriver även om att det är lätt att faktiskt notera existensen av en genusordning, men mycket svårare att förstå den.

Syfte

Syftet med litteraturstudien är att ge en översikt av hur jämställdhet och hushållsarbete är kopplat till kön hela vägen från hemmet till skolan och ämnet hem- och konsumentkunskap.

Frågeställningar

- Vad säger forskning om jämställdhet i skolan?
- Vad är kön och jämställdhet inom ämnet hem- och konsumentkunskap?
- Hur är kön kopplat till ämnet hem- och konsumentkunskap vad gäller elevers delaktighet?
- Vilken betydelse har rummet/platsen?
- Vad säger forskning om hushållsarbete kopplat till kvinnan?

Bakgrund

Bakgrunden inleds med tydlig definition av valda begrepp som följer nedan. Sedan följer en historisk genomgång av män och kvinnors könsroller/positioner i det svenska samhället sedan slutet av 1800- talet fram till idag. Därefter kommer jämställdhet i skolan och läroplanen att diskuteras under samma tidsperiod samt genus/könsroll och jämställdhet inom ämnet hem- och konsumentkunskap tillsammans med hur genusnormer ser ut på skolans arena utifrån observationer och undersökningar av samspelet mellan lärare och elever. Sist i bakgrunden beskrivs den genusteori kopplad till uppfostran samt könsmönster som kommer att användas för att analysera resultatet.

Begrepp

Från könsroll till genus

Enligt Nationalencyklopedin (2015, 6 maj) är begreppet könsroll en sammanfattande term för socialt och kulturellt betingade skillnader mellan könen vad avser beteende, värderingar, normer, föreställning, resurser, makt och prestige. Mellan tidsperioden 1940-1960 talet utvecklades idén om könsroller (Jackson, 1996). Hjalmskog (2000) tar upp att lärare under denna tid på skolan, till hjälp av Lgr 69, skulle motverka traditionella könsrollsmönster genom att behandla pojkar och flickor lika. Författaren hävdar att ”Redan tidigt utsätts barnen för påverkan från omgivningen, vuxna, massmedia etc. och det anpassar sig efter omgivningens krav till traditionella könsroller” (s.38). Alltså att könsrollerna ses som något som individen socialiseras in i. I mitten av 1960 övergick begreppet könsroll till genus för att markera skillnaden. Könsroll som är kopplat till det biologiska medan genus från engelskans *gender* däremot handlar om kultur och de socialt skapade skillnaderna mellan kvinnor och män (Lindén & Milles, 1995).

Genusteori

Den valda förklaringen av begreppet genus kommer framförallt att utgå ifrån genusforskaren Raewyn Connells teori men förklaras även utifrån andra källors definitioner. Enligt Connell (2009) handlar genus framförallt om de sociala relationer inom vilka individer och grupper agerar. Det måste betraktas som en social struktur. I de sociala arrangemangen och i de dagliga aktiviteter eller praktiker är det ett mönster som de arrangemangen styr. Författaren menar på att ”Genus är den struktur av sociala relationer som fokuserar på den reproduktiva arenan, och den uppsättning praktiker som drar in reproduktiva skillnader mellan kroppar i sociala processer” (s. 25). En mer informell förklaring säger att genus handlar om hur samhället förhåller sig till människokroppen och de många konsekvenser som det förhållningssättet för både i människors privatliv och för mänsklighetens framtid. Fokus bör alltså inte ligga på skillnaderna mellan könen utan på hur kvinnor och män förhåller sig till varandra (ibid, 2009).

I början av 1980- talet infördes begreppet genus i forskningen och har ersatt samt utvecklat begreppet könsroll. Begreppet används inom humanistiskt och samhällsvetenskaplig forskning och teoribildning för att förstå och urskilja de idéer, föreställningar och handlingar som sammantagna formar människors sociala kön. Genus har att göra med hur kvinnor och män förväntas vara eller bete sig. Det är någonting som konstrueras, alltså skapas. Det innebär att det som ser ut att vara medfött inte är det. Det är någonting som lärs ut genom exempelvis film, föräldrar, lagar, regler- detta formar vår bild av hur män och kvinnor ska vara och hur människan själv tänker och beter sig (Nationalencyklopedin, 2015, 8 maj).

I biologin är det inte det kvinnliga eller manliga könet som ger upphov till skillnader mellan kvinnor och män. Dessa skillnader uppkommer på grund av olika sociala och kulturella påtryckningar från samhället och omgivningen (de Beauvoir, 2002). Författaren menar på att

”Man föds inte till kvinna, man blir det” (s. 325). Denna meningsbyggnad förde fram en ståndpunkt som betyder att människor formas till kvinna och man utifrån samhällets seder och uppfostran.

Jämställdhet

Kring 1960 började begreppet jämställdhet att användas och brukar i Sverige avgränsas till förhållandet mellan kvinnor och män (Statistiska Centralbyrån, 2006). I utredningen nämns att ”Jämställdhet innebär att kvinnor och män har samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det förutsätter samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter på livets alla områden” (ibid, s. 4). Enligt Nationalencyklopedin (2015, 6 maj) innebär jämställdhet att män och kvinnor har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla väsentliga områden i livet.

Hadenius (1990) utreder i sin avhandling några möjliga tolkningar av begreppet jämställdhet. En sammanställning av dessa är att pojkar och flickor i termer av jämställdhet ges precis samma möjligheter att utvecklas oavsett geografiska, ekonomiska eller sociala förhållanden samt att deras respektive intresseområden ska alltid behandlas med samma respekt och ges samma mängd resurser. Petersson (2007) menar på att inom skolans värld har också en jämställdhetssträvan pågått sedan nästan fyra decennier tillbaka.

Könsmönster

Begreppet könsmönster finns varken definierat i Nationalencyklopedin eller SAOL. Enligt Öhrn (2002) definieras begreppet som kvinnors och mäns villkor, förhållningssätt och agerande. I denna uppsats kommer det att definieras som pojkars och flickors handlingar och ageranden som leder till återkommande mönster. Det kan handla om exempelvis bättre resultat i vissa ämnen beroende på könstillhörighet.

Historiskt och nutida perspektiv på jämställdhetsutvecklingen i Sverige

I Sverige under den tidigmoderna tiden utförde män och kvinnor olika arbeten. Det har kallats för könsarbetsdelning, och kallas så än idag. Men många forskare idag använder hellre begreppet genusarbetsdelning. Alltså att arbetsdelningen inte har med det biologiska könet att göra. Vem som gör vad är inte bestämt av biologin, könet. Det handlar om någonting helt annat (Backlund, 2011). Författaren fortsätter och betonar att fram till industrialiseringen i Sverige hade kvinnor en lång lista på hushållsarbetet. Det var allt ifrån kökssysslor till tvätt, ölbrygging, vävning, uppfostran av barn, planering och ansvarstagande inom alla möjliga områden. I och med industrialiseringen urbaniserades många män, kvinnor samt familjer/hushåll. Kvinnor blev efterfrågade på nya arbetsområden av arbetsgivare som sökte

billigast möjliga arbetskraft. Det är viktigt att inte glömma att kvinnan vid sidan om dessutom utövade obetalt arbete i hushållet. Så länge arbetet kvinnan utförde inte sågs som ett hot mot männens högre ställning accepterades det av män och samhället som helhet (Backlund, 2011).

Så sent som år 1921 fick kvinnor rösträtt i Sverige. I början av 1990- talet utförde kvinnor i genomsnitt 33 timmar obetalt arbete per vecka. Vad gäller obetalt arbete i dagens samhälle under 2000- talet så utför kvinnor i genomsnitt cirka 26 timmar och män cirka 21 timmar. För männen har timmarna inte förändrats sedan 1990- talet (SCB, 2014).

Hushållning och hemarbetets förändring

I en SOU- rapport från 1947:46 skrivs det om att hushållning är kvinnans arbete och ansvarsområde. Under 1940- talet togs det exempelvis för givet att det enbart var mamman som skulle sköta barnen (Pehrsson, 1983). Kvinnor symboliserades under 1950- talet alltmer med rollen som omsorgsgivare och männen som försörjare. I det obetalda omsorgsarbetet ansågs både män och kvinnor vara delaktiga, men det var till kvinnorna de konkreta förslagen riktades. Det kunde handla om *mödrars önskan om oberoende* eller *mödrars behov av barn tillsyn* (Lundqvist, 2007). Inte förrän i en SOU- rapport från 1979 diskuteras huruvida mannen deltar och i vilken omfattning. Denna diskussion övergår så småningom i den offentliga statistiken till att tala om jämställdhet och delat ansvar (SCB 1992; SCB 2003; SOU 1997:138; SOU 1997:139; SOU 1998:6).

I dagens samhälle finns ett aktivt arbete med ett isärhållande av kvinnligt/manligt, hemmet/övriga samhället samt strävan om att komma bort från detta tvådelningstänk (Myrdal, 1937a; 1937b). Hushållsarbetet definieras enligt Gisselberg (1985) som ”Aktiviteter, i regel obetalda, som syftar till att trygga hushållets konsumtion och därmed fysiska överlevnad” (s. 5).

Det kan konstateras när det gäller hem och hushåll att det fortfarande finns kvinnor som i stor utsträckning har ansvaret för hushållsarbetet (Roman, 2004). Det utförda hushållsarbetet i hemmet är med ansvar delat mellan makar/sambor men jämställdhet i form av jämn fördelning av tiden kvinnor och män emellan är inte uppnådd ännu (Hjälmeskog & Pipping Ekström, 2006). I regeringens skrivelse (2011/12:3) står det att ”Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet...//...Möjligheten att förena avlönat arbete med att ha en familj och att vårda relationer med närstående ska vara central i jämställdhetspolitiken”.

Utvecklingen av jämställdheten sedan 1980- talet till år 2014 har skillnaden mellan kvinnors och mäns tid i obetalt arbete minskat främst för att kvinnors obetalda tid minskar. Löneskillnaderna mellan kvinnor och män är nästan oförändrade (SCB, 2014).

Jämställdhet i skolan och läroplanen

I och med Lgr 69 så läggs jämställdhetssträvandet i fokus. När det gäller att framhålla jämställdhetssträvandet är den omvälvande i jämförelse med Lgr 62. Det som lyfts fram är en förändring av könsdifferentieringen i samhället och prioriteras som en viktig uppgift för skolan. Man söker framför allt i skillnader i uppfostran mellan pojkars och flickors könsrollsskillnaders ursprung. Skolan förväntas kunna utföra en positiv påverkan för könsrollernas förändring. I avsnittet *könsroller* i Lgr 69, s. 49-50 står det tydligt att skolan ska verka för jämställdhet mellan könen- i familjen, på arbetsmarknaden och inom samhällslivet i övrigt. För första gången uttalas i just denna läroplan bland annat hemkunskapens jämställdhetsfrämjande roll. Alltså att det som bidrar till verklig jämställdhet mellan könen är förbättrade utbildningsmöjligheter, förändrade attityder i skolarbetet och *gemensam undervisning i hemkunskap* och barnkunskap (Skolöverstyrelsen, 1969). Det som skiljer ut Sverige från andra länders statliga satsningar på jämställdhetsundervisningen är att den startade i den offentliga skolan under 1960- talet med stöd av den tidens så kallade statsfeministiska aktörer. Sedan Lgr 62 har den svenska skolan formulerat mål kring jämställdhet och som haft sedan Lgr 69 ett särskilt mål att förändra stereotypa könsroller. I skolans jämställdhetsarbete har hemmens betydelse betonats. Läroplanerna har undan för undan formulerat allt tydligare genusmedvetna jämställdhetsmål (Widding, 2013).

Enligt Utbildningsdepartementet (1994) står det att ”människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla” (s. 3). Hemmens betydelse fortsätter att betonas även i denna läroplan. Enligt Skolverket (2011a) ser de grundläggande värdena likadana ut i den aktuella läroplanen som i Lpo 94 att ”Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan ska gestalta och förmedla.” Det som har lagts till och fått större fokus är jämställdhet som är ett av skolans övergripande mål:

Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet. (Skolverket 2011a, s. 8).

Cullbrand och Pettersson (2005) menar på att ”genom att i gestaltandet av kön i klassrummet lösa upp dualismer som kvinnligt/manligt och privat/offentlig tas ett steg mot målet att ge utrymme för varje elev att växa och utveckla sin förmåga bortom traditionella könsmyter” (s. 157).

Jämställdhet handlar inte enbart om att förändra attityder, det är även ett kunskapsområde. Lärare måste vara mycket kunniga i frågor som jämlikhet, värdegrund, jämställdhet och demokrati. Detta för att kunna bidra till förändringar som omfattas av de politiska ambitioner

människor tycker är självklara idag. Lärare behöver på kort sikt vidareutbilda sig både pedagogiskt och genusvetenskapligt (Frånberg, 2010).

Jämställdhet och förändringar inom skolämnet hem- och konsumentkunskap

För elevernas könsrollsfostran har hem- och konsumentkunskap alltid spelat en stor roll. Det handlade om att reproducera den rådande könsrollsstrukturen runt sekelskiftet. För sina uppgifter i den privata sfären utbildades flickorna i hushållsundervisningen medan pojkar inte behövde någon hushållsundervisning då de utbildades för den offentliga sfären. Senare under 1960- talet ville bland annat många lärare inom skolämnet höja hemmet och hemarbetets status genom att pojkar också skulle ta del av undervisningen. Detta var även ett sätt att frigöra kvinnorna från hemmen så att även de skulle kunna bidra till samhällets utveckling på andra nivåer. Under 1930- talet deltog pojkarna egentligen bara i den teoretiska delen av undervisningen. Detta är en tidsperiod som skulle kunna ses som en första fas i en historisk periodisering av ämnets utveckling (Hjälmeskog, 1994).

För att få en historisk förståelse av skolämnets utveckling är det viktigt att veta att mellan 1890- talet fram till 1940- talet var ämnet ett ämne för flickor. En kvinnas plats ansågs vara i hemmet. Genom mycket ingående undervisning inom huslig ekonomi skulle flickorna skolas till dugliga mödrar, makar och husmödrar. Innehållsmässigt lades tonvikten på kostundervisning och därtill hörande sysslor. Ämnet kan sägas komma in i en ny fas under 1950- talet. Det nya namnet var hemkunskap och hushållsgöromål. Den första delen bestod av en mer teoretisk del och den andra en praktisk. För alla i folkskolan blev nu ämnet obligatoriskt och alla pojkar fick del av undervisningen för det privata livets behov. Däremot var det inte förrän i Lgr 69 som jämställdhetssträvandet fanns klart uttryckt- både i den allmänna delen och i kursplanen för hemkunskap. Ämnet skulle spela en viktig roll i strävandena mot ett jämställt samhälle. Ett resultat av ett nytt tankesätt sägs denna läroplan vara. Nu var det inte bara flickor som skulle delta, utan även pojkar. En ökad jämställdhetsdebatt fördes på många olika plan (ibid, 1994).

I allt större grad diskuterades kvinnornas situation i samhället under 1960- talet och framåt. Jämställdhetsdebatten fördes på många olika plan, kvinnornas förvärvsfrekvens ökade markant och antalet skilsmässor ökade (Oláh, 2002). I Lgr 62 sägs det att undervisningen ska ge flickor och pojkar ”tillfälle att öva olika hemsysslor och meddela kunskaper i anslutning härtill”. Vidare sägs att undervisningen ska fostra dem för livet i hemmet och ”grundlägga intresse för hemfrågor och stimulera viljan till egna insatser eller förmåga” (Skolöverstyrelsen 1962, s. 338). Den traditionella synen på hushållsgöromål som enbart kvinnans ansvarsområde nämns i Lgr 69. Nu lägges även inriktningarna kost- miljö och hälsa till. Nu fostras flickorna för hem- och yrkesarbete. Den förändring som skett är att pojkar i större utsträckning ska ta del av utbildningen för hemarbetet, men de ansågs fortfarande ha sin rätta plats inom förvärvslivet (Skolöverstyrelsen, 1969). I Lgr 80 tas det upp att strävan efter

jämställdhet mellan könen ska vara självklart inom hemkunskapsämnets mål (Skolöverstyrelsen, 1980). Avslutningsvis påstår Hjälmeskog (1994) att ”Ännu råder inte verklig jämställdhet i vårt samhälle eller i vår skola. Strategier för framtiden håller just nu på att ta form” (s.48).

År 2000 kom en ny kursplan för ämnet i grundskolan och ämnet fick nu namnet hem- och konsumentkunskap (Skolverket, 2000). Redan före 1956 hade diskussionen om att byta namn varit aktuell. Diskussionen har handlat om att få ämnet erkänt som ett ämne i nivå med andra ämnen på schemat (Hjälmeskog, 2006). Skolverkets utvärdering (NU-03) av undervisningen i hem- och konsumentkunskap visar att det finns traditionella könsskillnader i elevernas inställning till och föreställningar om arbetet i hemmet och arbetsfördelning. I styrdokumentet står det att ”Att arbeta med jämställdhet och arbetsfördelning i hemmet kräver ett aktivt ifrågasättande av, och reflektion över, föreställningar och värderingar om det som uppfattas som kvinnligt och manligt. När dessa föreställningar synliggörs och ifrågasätts kan de också utmanas i handling” (Skolverket, 2011b). Hem- och konsumentkunskap är genom tiderna ett flickämne och inom det ämnet finns nästan enbart kvinnliga lärare (Cullbrand & Petersson, 2005). Enligt Skolverket (2011b) ska undervisningen ”bidra till eleverna utvecklar kunskaper om, och ges möjligheter att reflektera över, jämställdhet och arbetsfördelning i hemmet.” I det centrala innehållet i 2011 års kursplan ingår arbetsfördelning i hemmet ur ett jämställdhetsperspektiv. Jämfört med äldre kursplaner inom samma ämne är skillnaden att ”Jämställdhetsfrågor lyfts fram i form av arbetsfördelning i hemmet. Det är en konkretisering jämfört med tidigare då området beskrevs mer övergripande med fokus på pojkars och flickors identiteter” (ibid, 2011b). Det är lika betydelsefullt att fokusera på arbetsfördelningen i hemmet i jämställdhetssammanhang i och med det påtagliga obetalda vardagsarbetet i hemmet.

Även om arbetsfördelningen och isärhållandet i viss mån har minskat, så kvarstår hierarkin. Det som brukar associeras till kvinnor (både historiskt och idag) ges lägre värde än det som associeras som manligt. Det tycks fortsättningsvis i många sammanhang vara nödvändigt att visa på och ifrågasätta de rådande mönstren av isärhållande och framförallt hierarkin. Det första steget är synliggörandet och ifrågasättandet. Att visa på alternativ kan vara ett andra steg (Hjälmeskog & Pipping Ekström, 2006).

För att nyansera bilden är det viktigt att känna till att ämnet hem- och konsumentkunskap lyfts fram i NU-03:s resultat som det skolämne där eleverna samarbetar mest, enligt deras egen uppgift (Cullbrand & Petersson, 2005).

Hur och var skillnaderna mellan könen skapas

Mellan varje skola, klass, lektion samt upptagningsområden finns det varierande könsmönster. Beroende på vilken skola, ämne eller situation som studeras, har det betydelse, för vilka könsmönster som framträder (Öhrn, 2002). Att genusforskare förnekar biologiska skillnader mellan män och kvinnor är en vanlig missuppfattning. Det stämmer inte. Det genusforskare däremot gör är att undersöka de föreställningar och den betydelse som knyts till

dessa skillnader (Hedlin, 2010). Som begrepp är genus viktigt just för att det markerar något annat än ordet kön. I samhället är mycket *genusifierat*, alltså kodat som kvinnligt eller manligt. Det kan exempelvis handla om kroppsrörelser, arbetsuppgifter, egenskaper och färger. Beroende på kultur varierar mängden som genusifieras. I ett samhälle förändras även hela tiden uppfattningen om vad som ska räknas som manligt respektive kvinnligt (Thurén, 2000).

Hirdman (2003) har en teori om genussystemet som gör det enklare att förstå könsmönstret. Detta system kan definieras som en dynamisk struktur av föreställningar, förväntningar samt processer som återskapas enligt ett bestämt mönster. Genussystemet består av två grundläggande principer:

1. Isärhållande (dikotomi)
2. Hierarki (rangordning)

Isärhållandet syftar på att manligt och kvinnligt ses som två helt skilda saker och dessutom som ett motsatspar. Hierarkin syftar på att mannen ses som normen för det mänskliga och allmängiltiga. En avvikelse från normen blir då kvinnan. I och med detta tilldelas manligt genus en högre status än kvinnligt genus. Så länge som mannen står som norm för det mänskliga kan det aldrig bli jämställt. Dessa två regler finns ständigt närvarande och präglar vårt sätt att tolka tillvaron och agera i den. På ett subtilt och omedvetet sätt i vardagssituationer påverkar vuxna barn genom sina ofta oreflekterade föreställningar om hur flickor respektive pojkar ska vara (ibid, 2003).

Ofta *tolkas* handlingar på olika sätt beroende på om det är en man eller kvinna som har utfört handlingen. En tonårsflicka som sitter i korridoren och gråter kommer med stor sannolikhet att tolkas annorlunda av omgivningen jämfört med om en tonårspojke hade gjort samma sak. Oavsett om det finns skäl att göra så eller inte *tillskriver* också män och kvinnor olika egenskaper. Att flickor som i skolan uppträder illa eller skolkar uppfattas och beskrivs på ett annat sätt än om en pojke hade uppträtt på samma vis (Söderberg Forslund, 2009). Den andra principen av genussystemet, *hierarki*, innebär att det som räknas som manligt tillskriver högre status än det som anses vara kvinnligt. En stor problematik har att göra med att barn inte bara lär sig att skilja på kvinnligt och manligt, utan även att det manliga har högre status. I barnböcker och på TV är huvudpersonerna oftast en han. Det är vanligt att barn lär sig i tidig ålder att det är värre för en pojke att bli kallad för flickaktig än för en flicka att bli kallad för pojkaktig, det pojkaktiga står högre i kurs (Hirdman, 2003). Skapandet av könsregimer går att urskilja i dimensionen *arbetsdelning*. Till endera kvinnor/flickor eller män/pojkar kopplas arbetsdelningen i skolkontext till olika sysslor, skolämnen eller platser på skolan. Undervisning i språk och hemkunskap utförs av kvinnliga lärare, medan de manliga i högre grad återfinns inom naturvetenskapliga och tekniska ämnen (Connell, 1996).

Hur kön bland annat skapas belyser Hellman (2010) i sin studie där färg för barnen på förskolan var den främsta och starkaste markören för att skilja ut kön. En grupp flickor delar ofta erfarenheten som kan resultera i att flickor lär sig att prata med tystare röst, röra sig med

snävare kroppsdelar och att inte ta så mycket rörelseutrymme i rummet (Young, 2000). Pojkar däremot lär sig på motsvarande vis att ofta prata med hög röst, att röra sig kraftfullt och att använda ett stort rörelseutrymme i rummet (Whitehead, 2002). Det är viktigt att betona att varken Young eller Whitehead menar på att barnen föds in i dessa rörelsemönster. Dessa könsmönster lärs istället in och förkroppsligas. Enligt Ekström (1995) är könsroller svåra att förändra eftersom att de är så djupt rotade. På alla skolor finns lokala genusregimer som visas genom olika relationer. Detta är en typ av produktionsrelation, det vill säga att vissa yrken eller arbetsuppgifter endast ägnas av ett kön (Connell, 2002).

Metod

Metoden för examensarbetet är litteraturstudie. Det är både en allmän- och systematisk litteraturstudie. I den allmänna litteraturöversikten, vilket är bakgrunden av studien, beskrivs och analyseras ett antal artiklar och rapporter utan någon tydlig systematik i hur dessa identifieras eller varför de inkluderas. Den andra delen av studien är den systematiska litteraturöversikten, alltså resultatet. Här baseras all data från primärkällor i form av flera doktorsavhandlingar samt en rapport. Primärkällan innebär att avhandlingen eller rapporten är skriven av den person som har genomfört undersökningen. Den benämning av systematisk litteraturstudie som används i denna uppsats är att till en början görs valet av texter systematiskt och att metoden för urvalet är definierat. Därefter innehåller litteraturstudien en tydlig frågeställning, den beskriver en sökstrategi som används för att identifiera rapporten samt avhandlingarna samt på vilka grunder de inkluderas respektive exkluderas. Till sist genomförs en analys av de ingående avhandlingarnas samt rapportens resultat (Forsberg & Wengström, 2003). Insamlingen av data görs genom sökning av vetenskaplig litteratur i olika databaser, och bearbetning och analys av data. Sökningen av data utgörs av sökord/begrepp som ringar in ämnesområdet.

Den sortens sökningsmetod som används är kedjesökning samt systematisk sökning. Kedjesökning innebär att hitta lämplig litteratur genom att den ena texten leder till nästa, som leder till nästa och så vidare. Litteraturen läses igenom för att se om det nämns annan sekundärkälla som kan vara av intresse. Den andra metoden är systematisk sökning som innebär att med hjälp av databaser söks ett specifikt ämne (Reinecker, 2014).

Datainsamling

I datainsamlingen valdes två olika databaser ut- Supersök, GU samt Swepub. Sökningen av avhandlingarna samt rapporten gjordes på båda databaserna.

I maj 2014 genomfördes en systematisk litteratursökning med hjälp av databaserna Swepub och Supersök, GU. Databaser som ERC, Scopus samt DIVA skulle användas men efter flera försök av att hitta relevanta källor utan framgång valdes dessa databaser bort. Språket på

källorna skulle i första hand vara på svenska, därför användes nästan bara svenska sökord. De sökorden som användes var: hem- och konsumentkunskap, måltidens, hemkunskap, jämställdhet, om mat och måltider, modernitet, hem, skolan, kön, prestationer samt home and consumer studies. Sökorden användes inte tillsammans under en och samma sökning, utan delades upp- antingen var för sig eller flera av orden tillsammans. Totalt gav sökorden 660 träffar (inklusive fyra dubletter). Söknings- och gallringsprocessen går att se i bilaga 2. Eftersom att det inte finns så mycket skrivet om jämställdhet inom specifikt skolämnet hem- och konsumentkunskap var det inte relevant att lägga stor fokus på källornas publiceringsår förrän respektive skulle väljas ut och användas till resultatdelen. Fokus låg på deras syfte samt urval (se tabell 1). Inga extra källor lades till. Fyra dubletter exkluderades. Sammanlagt fanns 656 träffar kvar. Titlar och abstracts (sammanlagt 22 stycken) lästes igenom för att avgöra om de kunde inkluderas. Av dessa abstracts exkluderades 15 stycken eftersom att de antingen var korta rapporter, uppsatser, debattartiklar, böcker eller kapitel, bokrecensioner eller bara nämnde sökorden utan att studera dem ingående (se bilaga 1 för sökhistorik). Av 22 abstracts valdes sju av dessa ut och användes till resultatdelen, 634 träffar exkluderades. Den näst sista sökningen som gjordes (se bilaga 1) är viktig att ta upp eftersom att träffresultatet låg på 463 stycken. För att förenkla detta valdes alla typer av träffar bort förutom *full text online*. Detta gjorde så att det fanns 47 resultat kvar som underlättade sökningen. De sju kvarstående träffarna valdes ut eftersom att de passade bäst in på uppsatsens syfte. Dessa valda källor presenteras nedan i tabell 1: Inkluderade publikationer.

Inkluderade publikationer

Tabell 1. En översikt av inkluderade publikationer som ingår i resultatet

Författare	Design	Urval	Syfte
År Tidskrift			
Terese, Anving (2012) <i>Måltidens paradoxer- om klass och kön i vardagens familjepraktiker</i>	Kvalitativ- och feministisk metod	30 personer som är föräldrar med åtminstone ett barn som är under 8	Att försöka förstå hur måltider är en central praktik för hur familj görs och för hur hierarkier återskapas i vardagen
Mia, Björk (1997) <i>Hemarbetets modernitet- En fråga om kön, kunskap, tid och rum</i>	Kvalitativ- och feministisk metod	Fem olika kvinnor med olika livsförhållanden	Att diskutera det moderna samhällets utveckling tolkat utifrån hemarbetets transformationsprocess som arbete där syftet är överlevnad, inte vinst
Karin, Hjalmskog (2000) <i>”Democracy begins at home”- utbildning om och för hemmet som medborgarfostran</i>	Kvalitativ- och feministisk metod	Undersökning och analys av tidigare forskning	Att bidra till ett pågående samtal om utbildning, speciellt utbildning i relation till demokrati och jämställdhet, vilket också kan preciseras som medborgarutbildning.
Karin, Höjjer (2013) <i>Contested food- The construction of home and consumer studies as a cultural space</i>	Kvalitativ metod	Två skolor: en ute på landsbygden och en i innerstan. Sammanlagd observation av 226 lärare och elever, intervju med 20 elever och 25 lärare	Att ta reda på hur mat konstrueras i ett HK sammanhang genom att studera vilken mening elever och lärare skapar kring mat i relation till HK, hur klassrummet kan förstås samt hur mat i HK kan ses som en del av en större kontext.
Monica, Petersson (2007) <i>Att genuszappa på säker eller minerad mark- Hem- och konsumentkunskap ur ett könsperspektiv</i>	Kvantitativ metod	9 skolor i mellersta och västra Sverige, 21 observationer, 131 elever, 12 ordinarie lärare inom hem- och konsumentkunskap samt 1 vikarie.	Att undersöka hur genusordningar (åter)skapas i ett sammanhang som utgörs av hem- och konsumentkunskap, en kontext som har en traditionell stark kvinnlig genusifiering och där det samtidigt finns en uttalad strävan mot jämställdhet.

Författare År Tidskrift	Design	Urval	Syfte
Ann- Mari, Sellberg (2008) <i>En het potatis- om måltider i barn- och tonårsfamiljer</i>	Kvalitativ metod	Grupp 1: föräldrar med tonårsbarn i 25 olika hushåll som har intervjuats; i allt handlar det om 28 personer. Grupp 2: 25 familjer med små barn (i förskoleåldern).	Konsumenternas lösningar på frågan om måltider, och vilka omständigheter informera dessa lösningar.
Elisabet, Öhrn (2014) <i>Att lyckas i skolan: om skolprestationer och kön i olika undervisningspraktiker</i>	Kvalitativ metod	Nio nionde klasser från lika många skolor (från landsbygd till storstad). Observerade lektioner: 474, elevintervjuer: 180, lärarintervjuer: 19 samt rektorsintervjuer: 9	Att utveckla kunskap om hur relationen kön och skolprestation förstås och kommuniceras i olika undervisningspraktiker och lokala omgivningar.

Kvalitetsgranskning av de valda artiklarna

Här nedan diskuteras kortfattat artiklarnas kvalitet. Diskussionen utgår ifrån en kvalitetsgransknings frågemall (se bilaga 3). För att inte behöva skriva ut hela namn och publikationsår av författare samt avhandlingar eller rapport får de en annan benämning här. Anving (2012)- studie 1, Björk (1997)- studie 2, Hjalmskog (2000)- studie 3, Petersson (2007)- studie 4, Sellberg (2008)- studie 5, Öhrn (2014)- studie 6 och till sist Højjer (2013)- studie 7.

Alla studier förutom två och fem hade tydligt beskrivna syften och eventuella frågeställningar. De studierna som inte hade det var på grund av att det först och främst var svårt att hitta det valda syftet samt frågeställning. Det stod inte tydligt någonstans i texten. Exempelvis hade studie fem sitt syfte i löpande text under rubriken *syfte och definitioner*. Efter att ha läst stycket ett flertal gånger gick det att avgöra vad som var det egentliga syftet. Alla sju studier hade tydligt beskrivna problem samt definierade begrepp. Studie ett och tre förklarar bland annat begreppet *jämställdhet* som även används i denna litteraturstudie, detta görs i början av avhandlingarna. Studie två samt fyra har egna begreppsavsnitt, däremot har

studie fem, sex och sju inget eget begreppsavsnitt utan de förklaras igenom alla kapitel. Forskarna av de kvalitativa studiernas förståelse samt perspektiv framgick relativt klart och tydligt. Studie ett utgår ifrån en feministisk ståndpunktsteori, som lyfter fram marginaliserade gruppers närvaro, samt postmoderna och poststrukturalistiskt influerade teorier, som framhåller betydelsen av kunskapens kontextualitet och diskurs och problematiserar antaganden om enhetlig kunskap och sanning. Författaren till studie två diskuterar för- och nackdelar med den valda metoden samt att forskningen är utförd ur ett kvinno- och könsperspektiv. Studie tre har en feministiskt pragmatiskt attityd, vilket författaren diskuterar och nämner bland annat att denna attityd får konsekvenser för arbetet. Alltså vad som har valts ut att finnas med i studien samt hur det har studerats. Studie fem har egentligen ingen diskussion kring metodvalet. En urvalsförklaring finns presenterat som bilaga, samt en mindre diskussion kring det men ingenting om metoden. Därför går det inte att avgöra vad forskaren har för förståelse eller perspektiv. Författaren till studie sex diskuterar olika forskningsmetoder som tidigare har använts vid observation av prestation bland elever. Detta jämförs med studiens egna valda metod. Studie sju använder sig av en fokuserad etnografi. Författaren har fått kunskap samt förståelse genom långa perioder av observation, detta diskuteras i det metodologiska avsnittet. Studie tre har ingen urvalsstrategi i och med att forskaren enbart analyserade samt diskuterade sin egen och tidigare forskning. Urval för övriga studier går att se i bilaga 4. Studie fyra var den enda kvantitativa. Där framgick det tydligt utifrån vilka grunder urvalets storlek bestämdes. Urvalet gjordes utifrån ett bekvämlighetstänk, forskaren ville ha möjlighet att enkelt och smidigt kunna åka ut till skolor för observationer. Däremot är deltagarnas egenskaper eller karaktärer inte tydligt och ingående beskrivna, förutom om det är lärare eller elever som observeras. Studie ett är den enda av resterande (förutom studie tre) som har randomiserat försökspersonerna som ingår i studien. Alla studier har tydligt beskrivit interventioner som ska jämföras exempelvis studie fyra:s fokus på konkurrens bland pojkar som jämförs mellan olika klasser, eller studie sex som med hjälp av intervjuer samt observationer får en bild av hur prestation kan te sig beroende på var i Sverige skolan ligger, samt vad för bakgrund eleverna har och så vidare. I slutet av varje studie (förutom studie tre) går det att se en urvalsöverblick samt datainsamlingsmetod som är adekvata. Studie ett, fem, sex och sju har använt sig av observationer samt intervjuer, dessa är tydligt förklarade och presenterade, antingen i bilagor eller i löpande text. Däremot har enbart studie två använt sig av bara intervjuer och studie fyra bara observationer. Dessa båda studier har egna avsnitt som förklarar hur tillvägagångsättet vid datainsamlingen gått till. Studie fyra har exempelvis två olika typer av observationer- fälts- och process studie. Dessa två förklaras och sätts i ett sammanhang i senare kapitel i avhandlingen. Alla studiers redovisade analysmetoder är lämpliga för data. Det går att använda dem till vidare forskning eller som i det här fallet till en litteraturstudie. Däremot så påpekar bland annat författaren till studie två att resultatet som presenterats är forskarens egen tolkning, resultatet kan och måste alltså tolkas olika beroende på vem det är som väljer att utföra undersökning. Det går även att koppla till den feministiska attityden som många av studiernas författare har, utan den attityden och med en annan hade resultatet självklart sett helt annorlunda ut. För etiska överväganden se stycket nedan. De viktigaste resultaten av studierna är klart beskrivna (se bilaga 4 och 5) förutom studie fem. Där är resultatet omfattande och krångligt. Slutsatsen är också omfattande och inte distinkt. Detta gör att det är

svårt att avgöra om resultatet hela vägen svarar mot syftet. De övriga studiers resultat gör det. Det är svårt att avgöra om forskarna har tagit hänsyn till eventuella bortfall i resultatet. Alla studiers resultat är praktiskt relevanta i och med att det kan vara någonting att forska vidare på eller exempelvis använda i klassrummet i diskussionsform.

Etiska överväganden

För de personer som är direkt inblandade i forskningen rör grundläggande etiska frågor som frivillighet, integritet, konfidentialitet och anonymitet. Några av de etiska principer som gäller för bland annat svensk forskning är följande:

- Informationskravet- forskaren måste informera berörda personer om frivilligheten och att de har rätt att hoppa av om de så önskar. De ska dessutom få reda på vilka moment som ingår i undersökningen.
- Samtyckeskravet- deltagarna i undersökningen har själva rätten att bestämma över sin medverkan. Gäller det minderåriga så brukar föräldrars eller vårdnadshavares godkännande krävas.
- Konfidentialitetskravet- alla uppgifter om de personer som ingår i undersökningen ska behandlas med största möjliga konfidentialitet.
- Nyttjandekravet- Uppgifterna som samlas in får endast användas för forskningsändamålet (Bryman, 2011).

Alla sju studier fick ett samtyckeskrav av deltagarna i form av exempelvis skolstyrelse eller föräldrar/vårdnadshavare. Flera av studierna utfördes av feministiska forskare vilket gjorde att författarna kunde hamna i situationer där de var tvungna att ta ställning. Det är just det feministiska forskare kan göra då de riktar fokus på kvinnors missgynnande situation i familjen, på arbetsplatserna etc. gränsen mellan vad som är etiskt och oetiskt är inte helt tydlig (ibid, 2011). Studie ett, fyra, sex samt sju förde en diskussion kring etiska aspekter i sin avhandling. Detta gjorde inte studie två, tre samt fem. Studie ett förde en diskussion kring de ovannämnda kraven. Eftersom att författaren enbart kan utgå från sin egen tolkning kan intervjupersonernas svar stå på ett visst sätt i texten än hur de själva upplevde att de svarade. Undersökningen i studie fyra bedömdes inte som etisk känslig därför inhämtades inte vårdnadshavares samtycke. Studie sex presenterar att lärare och elever/föräldrar informerades innan studien påbörjades och att samtliga accepterade att delta i observationerna. Däremot avböjde några när det var dags för de formella elevintervjuerna. Studie sju följde också de ovannämnda kraven. Författaren lade märke till att inte alla elever var inbjudna till intervju av sina lärare, även fast information hade skickats ut till alla elever av författaren. Detta gjorde att läraren valde ut specifika elever som han/hon trodde skulle passa bäst för intervjuerna. Författaren menar på att mer etiska överväganden kunde ha riktats mot hur elever ingick i observationerna samt intervjuerna.

Databearbetning

Temaindelning av resultatet

Studiens syfte ändrades fram och tillbaka under hela skrivprocessen. Anledning till detta var på grund av artiklar som till en början användes till resultatdelen men som efter tydligare genomgång visade sig inte kunna användas till den delen av studien eftersom att det var Review, utan flyttades istället till bakgrunden av studien. Nya källor söktes fram (se bilaga 1) för att användas i resultatdelen. Även frågeställningen ändrades i och med borttagandet/tillägget av källor och istället lades ett snävare fokus på den kvarstående litteraturen till resultatdelen. Därefter studerades de valda avhandlingarna/rapporten till en början i sin helhet för att få bättre förståelse för innehållet. Efter det arbetades de från helhet till delar, alltså fokus på enbart det som skulle användas. Detta genom sökandet efter litteraturstudiens valda nyckelord: genus, jämställdhet, hem- och konsumentkunskap, klassrummet samt hushållsarbete. För att ringa in litteraturstudiens resultat valdes fyra olika teman ut. Dessa teman svarade på frågeställningen. De valda teman var: hushållsarbete som kvinnligt ansvarsområde, jämställdhet i hem- och konsumentkunskap, könsmönster- och ordningar kopplat till delaktighet i hem- och konsumentkunskap samt rummets betydelse i hem- och konsumentkunskap. Både skillnader samt likheter hittades i de olika studiernas resultat.

Tema 1: Hushållsarbete som kvinnligt ansvarsområde

Idag är hushållsarbetet inte enbart ett kvinnligt ansvarsområde. Både flickor och pojkar förväntas som vuxna kunna sköta ett hushåll själva. Idag är dessutom kunskapsbristen lika stor hos både flickor och pojkar (Björk, 1997).

Tema 2: Jämställdhet i hem- och konsumentkunskap

Hem- och konsumentkunskapsämnet har en traditionell stark kvinnlig genusifiering men har även samtidigt en uttalad strävan mot jämställdhet (Anving, 2012). Petersson (2007) menar på att ”samtidigt som pojkar i viss mån får vara som de är i hem- och konsumentkunskap, finns en gräns. De får inte vara *omanliga* och de får absolut inte vara *kvinnliga*” (s. 188).

Tema 3: Könsmönster- och ordningar kopplat till delaktighet i hem- och konsumentkunskap

Att visa omtanke om andra och utföra oegennyttiga uppgifter som uttrycker den kvinnligt okodade omsorgen är genus som skapas av både flickor och pojkar. Det är de

genusordningarna som synliggörs i en kontext som utgörs av lektioner i hem- och konsumentkunskap (Hjälmeskog, 2000).

Tema 4: Rummets betydelse i hem-och konsumentkunskap

En viktig faktor som spelar stor roll i hem- och konsumentkunskapsämnet är rummet. Matlagning, exempelvis, i sig är varken kvinnligt eller manligt, däremot kan platsen där arbetet äger rum ha kvinnliga eller manliga attribut. I och med att matlagning i majoritet sker i hemmet associeras det i högre grad med kvinnor och har fler kvinnliga attribut. Däremot är de offentliga sammanhangen eller *rum* där kvinnor respektive män professionellt ägnar sig åt matlagning olika (Petersson, 2007).

Resultat

I denna del av litteraturstudien kommer ovannämnda teman att lyftas fram tydligare tillsammans med andra resultat som svarar på frågeställningarna. Detta kommer därefter att utvecklas i resultatdiskussionen.

Synen på könsmönster i hemmet

Kvinnlighet och manlighet är inte någon medfödd, naturgiven egenskap hos individer. Istället är de delar av vårt samhälle, vår kultur. De är diskurser som både konstituerar och konstitueras i diskursiva praktiker. Det betyder att när de uppväxande lär sig dessa diskursiva praktiker, lär de sig *det rätta* att vara kvinna respektive man (Hjälmeskog, 2000). Ämnet hem- och konsumentkunskap är liksom arbetsliv och samhällsliv ett livsområde och det är en del av mäns liv lika väl som av kvinnors. Det är inte alls *omanligt* med så kallat husligt arbete (ibid, 2000). Björk (1997) skriver att ”Hemarbete är ett könskodat ord, som under lång tid varit liktydigt med kvinnoarbete och därmed även grunden för en förståelse av *det kvinnliga*” (s. 193). Författaren menar på att detta var en självklarhet under förmodern tid. Kvinnor och mäns väsen ansågs under denna period vara olika. Det är viktigt att veta att i början av 1900-talet dominerade en särartsideologi som innebär att samhället vid den tidsperioden hade en klar uppfattning om att könen var olika fysiskt och psykiskt, men som ändå ses jämlika inom skilda sfärer. Könen bygger alltså på olikheter och skilda egenskaper. Denna föreställning grundades i religionen och kyrkan. Författaren fortsätter och menar på att det fanns tydliga gränser för kvinnors och mäns livsuppgifter. Ett exempel är att männen inte kunde åta sig några av de traditionellt kvinnliga arbetsuppgifterna som innebar hushållsarbete (Petersson, 2007). Under 1920-talet började många kvinnor välja andra sysselsättningar än de i hemmen så som jobb på fabriker. Män skulle däremot fortfarande vara de som agerar på den offentliga arenan och kvinnorna i hemmet. Det som förändrar situationen var urbanisering och sekularisering som innebar nya livsstrukturer, som förändrade förhållandet för både kvinna och man vilket påverkade den tidigare könsspecifika arbetsindelningen (ibid, 2007). Författaren

menar på att ”att kvinnan fortfarande skulle ta ansvar för hem och hushåll ansågs självklart eftersom de könsspecifika kvalitéerna band kvinnan vid den privata sfären” (s.38). Mycket tack vare industrialiseringen i Sverige, framväxten av olika skolreformer samt de första kvinnliga folkrörelserna ledde till en början av en ny och öppnare syn på hushållning.

Under 1940- talet förvandlades kvinnoarbete till hushållsarbete och kvinnor blev nu husmödrar. Hemarbetet var underställt lönearbetet, alltså var kvinnans arbete underställt mannens. Under denna period började vissa grupper av kvinnor att argumentera för att med hjälp av utbildning och information borde hemarbetet moderniseras genom att läras ut till unga flickor (Björk, 1997). Som tidigare nämnt har hem- och konsumentkunskap varit ett obligatoriskt ämne för både flickor och pojkar i den svenska grundskolan sedan 1962 (Höijer, 2013). Från att det tidigare har varit mödrarna som har stått i fokus i den privata sfären har det nu växlat och utgångspunkten idag är istället föräldrar och föräldraskap. Det innebär en syn på män som kompetenta omsorgsutövare. Men det är fortfarande kvinnor som utför stora delar av omsorgsarbetet (Anving, 2012). Utifrån författarens undersökning framstår det att måltidsarbetet är en feminiserad praktik inom vilken moderskapet genom arbete och omsorg särskilt utövas.

Det finns en ny tendens att män lagar mat i högre grad och att kvinnornas totala dominans minskat något (Sellberg, 2008). Idag är hushållsarbetet inte enbart ett kvinnligt ansvarsområde. Både flickor och pojkar förväntas som vuxna kunna sköta ett hushåll själva. Idag är dessutom kunskapsbristen lika stor hos både flickor och pojkar. Mycket av den kunskapen som kvinnor hade i det förmoderna självhushållet har till viss del gått förlorad. Idag traderas inte längre kunskaper mellan generationer, mycket på grund av all ny teknik som frys, tvättmaskin, kokböcker men även på grund av att yngre och äldre lever olika och ofta åtskilda liv. Den äldre generationens kunskap ses idag som omodern. Kvinnor har alltid haft ont om tid, vad gäller all form av hemarbete- matlagning, städning, barnpassning/uppfostran och så vidare. Många gånger betonas det att hemarbete har varit ett uttryck för kvinnlighet, men att det idag har förändrats rätt så mycket och är en aning mer neutralt. Både kvinnor och män förväntas kunna utföra alla slags arbeten i samhället idag. Författaren ställer frågan om orsaken till detta kan vara att hemarbetets ändrade könskodning delvis döljer en nedvärdering av traditionell kvinnokunskap? (Björk, 1997). Sverige har kommit långt när det gäller jämställdhet, men vid närmare granskning finns det fortfarande en del gamla könsmonster kvar (Pettersson, 2007). Dessa sociala positioner kan exempelvis kopplas till vardagens måltider i hemmet med familjen där detta reflekteras (Höijer, 2013).

Genus och jämställdhet möter ämnet hem- och konsumentkunskap

En viktig fråga som bör lyftas upp är: Vad är jämställdhet inom ämnet hem- och konsumentkunskap?

Individuella föreställningar relaterat till de förutsättningar och handlingsutrymmen som finns för respektive kön ur en kollektiv dimension är därför viktiga att problematisera. Petersson (2007) lyfter upp att ”detta för oss åter in på ett resonemang som utgår från kollektiva föreställningar vilka formar de normer som samhället vilar på och personliga föreställningar vilka skapas individuellt och innebär olika slags feminiteter och maskuliniteter” (s. 179). Än idag finns fortfarande det tankesättet om att pojkar behöver utbildning i hem- och konsumentkunskap- inte för att deras livsuppgifter har förändrats utan för att kunna stödja kvinnan i hennes (Hjälmeskog 2000). Det är svårt att förena dominerande ungdomsmaskulinitet med skolarbete (Öhrn, 2014).

Hem- och konsumentkunskapsämnet har en traditionell stark kvinnlig genusifiering men har även samtidigt en uttalad strävan mot jämställdhet. Begreppet jämställdhet kan ha olika betydelser. Likväl som att definieras i termer av att dela på förvärvs- och omsorgsarbete så kan det även betyda att en traditionell och könskonstruktiv arbetsdelning upprätthålls. Trots att jämställdhet länge har varit ett politiskt mål så betyder det inte att normer per automatik införlivas i människors liv. Istället så omförhandlas normen i relation till den situationen som är aktuell (Anving, 2012). Att visa omtanke om andra och utföra oegennyttiga uppgifter som uttrycker den kvinnligt okodade omsorgen är genus som skapas av både flickor och pojkar. Det är de genusordningarna som synliggörs i en kontext som utgörs av lektioner i hem- och konsumentkunskap (Hjälmeskog, 2000).

I Peterssons (2007) avhandling upptäcker författaren i sin undersökning att omsorgen däremot ligger på ett annat plan när pojkar iscensätter omsorgen och är inte lika framträdande. Framförallt är den inte heller helt tillåten. För flickor brukar detta ske i den ordinarie kontexten, medan det för pojkar krävs en konkurrenssituation. Ett tävlingsmoment gör att pojkar blir mer målinriktade på sätt som innebär att de kliver ur sina *vanliga* rollkostymer och istället ikläder sig en mer medveten (möjligtvis även omedveten) vinnardräkt som kan uttryckas på olika sätt. Denna konkurrens är en katalysator som omskapar dem sedvanliga normer som annars gäller. En vinst medför i många situationer en gynnad och respekterad position en lång tid framöver. Detta är då mer tydligt bland pojkar än flickor enligt författarens observationer. Det går inte att entydigt knyta det ena eller andra könet till någon könsbestämd ordning eftersom att de är föränderliga beroende på individ och situation. Ofta spelar pojkens sociala position roll vad gäller hur mycket *huslig kunskap* han får ha. Är det en stark social ställning pojken har innebär det större utrymme för frihet. Handlar det däremot om en pojke med lägre social ställning löper han större risk för *förolämpande* kommentarer (ibid, 2007). Pojkar framhåller ofta att skolarbetet inte får inkräkta på deras sociala liv. Det är viktigare för pojkar att ha starka sociala relationer (Öhrn, 2014). I det moderna samhället har det blivit möjligt att välja ut arbetsuppgifter oberoende av kön. Idag läggs inte lika mycket fokus på vilka arbetsuppgifter som betraktas som manliga och helst borde utföras av män, medan andra betraktas som kvinnliga och bör därför utföras av kvinnor. På grund av vår moderna ideologi kan alltså män välja att göra en så kallad kvinnoyssla och en kvinna välja att göra en så kallad manssyssla (Björk, 1997). I samma undersökning som Petersson (2007) utfört framkommer även att elever samarbetar oavsett kön då läraren delar upp dem i mindre grupper. Väljer eleverna däremot själva, arbetar de helst tillsammans med någon av samma

kön. Detta kan förstås bero på att de helst vill arbeta med någon kompis eller den kunskaps- och erfarenhetsnivån den andra eleven har.

En viktig faktor som spelar stor roll i hem- och konsumentkunskapsämnet är rummet. Matlagning i sig är varken kvinnligt eller manligt, däremot kan platsen där arbetet äger rum ha kvinnliga eller manliga attribut. I och med att matlagning i majoritet sker i hemmet associeras det i högre grad med kvinnor och har fler kvinnliga attribut. Däremot är de offentliga sammanhangen eller *rum* där kvinnor respektive män professionellt ägnar sig åt matlagning olika (Petersson, 2007). Det har historiskt funnits en nära förbindelse mellan vardagsmaten i hemmet och kvinnor, medan professionell matlagning har förknippats med män (Höijer, 2013). Både idag och genom historien har könsmaktsordningen inneburit makt och förknippats med det manliga könet. Om makten istället skulle uppfattas som en *roll*, vilket då skulle innebära att auktoriteten finns i rollen än i den manliga genusifieringen kan över- och underordningen ifrågasättas och förändras. Idag är det fortfarande problematiskt att analysera flickors situation i hem- och konsumentkunskapsämnet relaterat till rådande könsmaktsordning eftersom att den har en manlig överordning som utgångspunkt (Petersson, 2007).

Författaren fortsätter och betonar på att ”samtidigt som pojkar i viss mån får vara som de *är* i hem- och konsumentkunskap, finns en gräns. De får inte vara *omanliga* och de får absolut inte vara *kvinnliga*” (s. 188). Vägen dit är inte att jämföra de två könen olika *traditionella* verksamhetsområden, utan att uppfatta aktiviteter som olika och inte någonting som är kopplat till de olika könen eller de värderingar som dessa områden förknippas med enligt könsmaktsordningen (ibid, 2007). I sin undersökning kommer författaren fram till att jämställdhet råder i en viss mening i det att flickor och pojkar samarbetar och utför likadana arbetsuppgifter inom ämnet. Petersson (2007) menar på att ”Komplexiteten finns snarare att hitta i de värderingar som knyts till kvinnligt eller manligt och att det är dessa som bör problematiseras” (s. 192).

Diskussion

Metoddiskussion

För att få en bättre och tydligare förståelse av litteraturstudiens valda frågeställning hade det behövts fler avhandlingar/rapporter. För en bättre jämförelse av det valda ämnesområdet borde det använts fler avhandlingar med kvantitativa (n=1, se bilaga 5) metoder. Resterande avhandlingar/rapporten var alltså kvalitativa (n=6, se bilaga 4). Inte alla avhandlingar/rapporten speglar de exakta fenomenen som har undersökts. Några av dem snuddar vid de valda teman, men fördjupar sig inte. Överhuvud taget så var det svårt att hitta relevanta och specificerade avhandlingar/rapporter som är tydligt kopplade till de valda teman. En anledning till detta kan vara att syftet med litteraturstudien enbart lade fokus på problematiken kring frågeställningens innehåll inom Sverige. En annan anledning kan vara att

för få databaser samt sökord användes. I sig var sökorden tydliga och relevanta, men för djupare förståelse hade det varit bra att utveckla dem. Vad gäller publikationsåren för varje avhandling/rapport gav de möjlighet att se en utveckling som har skett inom loppet av 18 år, då den äldsta av de valda avhandlingarna/rapporten gavs ut år 1997.

Frågemallen som användes (se bilaga 3) för att kvalitets granska studierna var bra på så vis att frågorna gav en större förståelse för texterna och dess innehåll. Frågemallen gjorde bearbetningen och analysen av studierna enklare. Däremot kunde de både ha bearbetats och analyserats tidigare. Detta gjordes inte ordentligt och genomgående förrän efter att bakgrunden av litteraturstudien hade skrivits. Tre av avhandlingar hittades/valdes inte ut tidigt, utan fick sökas upp senare under arbetets gång (se bilaga 1).

Resultatdiskussion

Syftet med litteraturstudien är att ge en översikt av hur jämställdhet och hushållsarbete är kopplat till kön hela vägen från hemmet till skolan och ämnet hem- och konsumentkunskap. För att ge svar på detta syfte har en frågeställning skrivits: Vad säger forskning om jämställdhet i skolan? Vad är kön och jämställdhet inom ämnet hem- och konsumentkunskap? Hur är kön kopplat till ämnet hem- och konsumentkunskap vad gäller elevers delaktighet? Vilken betydelse har rummet/platsen? Vad säger forskning om hushållsarbete kopplat till kvinnan? Connells (2009) genusteori har använts i studien, när texterna har analyserats, kopplat till syfte samt frågeställning. Teorin kommer att återkopplas i diskussionen av resultatet.

Temadiskussion: Resultat kopplat till bakgrund

De valda resultatdelarna som kommer att diskuteras är de tidigare nämnda teman: hushållsarbete som kvinnligt ansvarsområde (Björk, 1997), jämställdhet i hem- och konsumentkunskap (Anving 2012 & Petersson, 2007), könsmönster- och ordningar kopplat till delaktighet i hem- och konsumentkunskap (Hjälmeskog, 2000) samt rummets betydelse i hem- och konsumentkunskap (Petersson, 2007).

Tema 1: Hushållsarbete som kvinnligt ansvarsområde. Resultat visar på att hushållsarbete inte längre ses som kvinnligt ansvarsområde. Det intressanta är att detta påstående gjordes för 18 år sedan. Ändå har annan litteratur och undersökningar, som gjorts flera år efter det påståendet, starkt betonat att det fortfarande finns en skillnad mellan könen och hushållsarbete. Exempelvis konstaterar Roman (2004) sju år senare att när det gäller hem och hushåll är det fortfarande kvinnan som i stor utsträckning har ansvaret för hushållsarbetet. Två år senare menar Hjälmeskog och Pipping Ekström (2006) att hierarkin kvarstår och att det som brukar associeras till kvinnor (både historiskt och idag) ges lägre värde än det som associeras som manligt. Detta är bevisat genom SCB:s jämställdhets undersökning mellan åren 1980- 2014 som visar på att enda anledningen till att skillnaden mellan kvinnors och

mäns tid i obetalt arbete minskat är för att kvinnors obetalda tid minskar. Löneskillnaderna mellan kvinnor och män är nästan oförändrade (SCB, 2014). Det innebär att kvinnan än idag har hand om det mesta hushållsarbetet och lägger dessutom ner mycket tid på det arbetet hon får betalt för. Undervisning i språk och hemkunskap utförs av kvinnliga lärare, medan de manliga i högre grad återfinns inom naturvetenskapliga och tekniska ämnen (Connell, 1996). Med hjälp av jämförelser av både resultat och bakgrund går det att förstå kopplingen mellan hushållsarbete som kvinnligt ansvarsområde (men som kanske inte är en självklarhet idag på samma sätt som för 50-60 år sedan då bland annat ämnet hem- och konsumentkunskap blev obligatoriskt för både flickor och pojkar). Detta tema går att forska vidare på

Tema 2: Jämställdhet i hem- och konsumentkunskap. Författarnas resultat visar på att ämnet hem- och konsumentkunskap har överlag en stark kvinnlig genusifiering. Både kopplat till lärarrollen som i de flesta fall är av det kvinnliga könet samt elever då flickor har en tendens att ta över. Med det menas att pojkar inte på samma sätt tillåts av omgivningen att ta in den praktiska kunskapen som lärs ut inom det ämnet. Detta för att inte klassas som *omanliga*. Det kan kopplas till genusteorin som beskriver att genus egentligen handlar om hur människor förhåller sig till varandra. Min egen tolkning av detta utifrån resultaten är att både den praktiska och teoretiska delen inom hem- och konsumentkunskap har under flera år kopplats till det kvinnliga könet. I och med att samhället än idag har ett sådant tankesätt som Petersson (2007) lyfter fram om att pojkar egentligen får vara precis som de är i hem- och konsumentkunskaps klassrummet så måste de ändå hålla sig till den delen av praktiken som inte gör de för *omanliga*. Oavsett dessa faktorer har ämnet en uttalad strävan mot jämställdhet, vilket presenteras i bakgrunden där kursplanen (Lgr 11) lyfter upp det viktiga med jämställdhet inom hem- och konsumentkunskap. I kursplanen för skolämnet hem- och konsumentkunskap från 2011 jämfört med äldre kursplaner inom samma ämne är skillnaden att ”Jämställdhetsfrågor lyfts fram i form av arbetsfördelning i hemmet. Det är en konkretisering jämfört med tidigare då området beskrevs mer övergripande med fokus på pojkars och flickors identiteter” (Skolverket, 2011b).

Tema 3: Könsmönster- och ordningar kopplat till delaktighet i hem- och konsumentkunskap. Resultatet visar på att den kvinnliga omsorgen i många, nästan alla, fall under hem- och konsumentkunskaps lektioner kommer fram. Alltså att flickor gärna tar på sig ansvar under dessa lektioner och hjälper gärna pojkarna. Många gånger är det inte flickorna som tar initiativet utan får frågan om hjälp av pojkarna. Detta kan kopplas till min egen erfarenhet som berättas i introduktionen där en pojke i min klass förutsätter att enbart för att jag är flicka så kan jag baka och bör göra det, medan han tar hand om det som inte gör att han måste stå i köket. Varför? För att det är *omanligt*. Detta resultat kan tydligt kopplas till genusteorin. Enligt Connell (2002) är det en typ av produktionsrelation, det vill säga att vissa yrken eller arbetsuppgifter endast ägnas av ett kön. Det är ingenting människan föds med utan någonting som lärts in.

Tema 4: Rummet betydelse i hem- och konsumentkunskap. Resultatet förklarar att ett kök i den privata sfären förknippas i majoritet med kvinnan, detta kopplat till den historiska synen på kvinnans roll i hemmet. I sig är själva matlagningen varken någonting kvinnligt eller

manligt, utan det är just var/på vilken plats matlagningen äger rum som är avgörande. I mer offentliga sammanhang som på restauranger ser tolkningarna olika ut. Det har historiskt funnits en nära förbindelse mellan vardagsmaten i hemmet och kvinnor, medan professionell matlagning har förknippats med män (Höijer, 2013). Skapandet av könsregimer går att urskilja i dimensionen *arbetsdelning*. Till endera kvinnor/flickor eller män/pojkar kopplas arbetsdelningen i skolkontext till olika sysslor, skolämnen eller platser på skolan (Connell, 1996). Även detta resultat kan kopplas till genusteorin som säger att vissa yrken eller arbetsuppgifter endast ägnas av ett kön.

Konklusion

Litteraturstudiens resultat visar på att författarna till publikationerna inte riktigt är överens om hushållsarbete är någonting könsneutralt eller inte. Å ena sidan är det väl uppdelat mellan makar/sambos/familjer å andra sidan ses hushållsarbete som ett kvinnligt ansvar som automatiskt enligt många får lägre status då det arbete som är kvinnligt har ett lägre värde i det mansdominerade samhälle människan lever i.

Det är konstaterat att barn under sin uppväxt mycket tidigt får lära sig vad som är kvinnligt och manligt. Det kan handla om färger som är könskodade, tonen på rösten, gångstil, hår, mängd energi som läggs på studier etc. Detta beteende lär sig barnen av samhällets syn på människokroppen, alltså hur andra män och kvinnor förhåller sig till varandra (genusteori). Dessa inlärdade beteenden syns bland annat i hem- och konsumentkunskap där pojkar väljer att inte ta på sig vissa arbetsuppgifter eftersom att det då får dem att verka omanliga. Elever med hög social position har inte riktigt samma svårigheter jämfört med elever som inte riktigt har lika hög social status. Dessa elever hamnar lätt i situationer där de kan bli retade eller utstötta för sina så kallade *kvinnliga* beteenden under hem- och konsumentkunskaps lektioner. Pojkarnas vägran till vissa arbeten gör att flickorna gärna tar ett steg fram, de hjälper till och tar på sig mer ansvar vilket resulterar i att deras delaktighet inom ämnet syns mer än pojkarnas. Ändå har forskare upptäckt att kunskapsbristen inom hushållsarbete är lika stor bland både flickor och pojkar, till stor del på grund av att kunskapen inte riktigt traderas mellan generation till generation på samma sätt som den gjordes fram till mitten av 1900-talet. Den äldre generationens metoder anses idag vara omoderna i förhållande till all ny teknik som används idag.

Till sist har resultatet visat på att rummets betydelse är avgörande, speciellt i hem- och konsumentkunskap. Matlagning i sig är i dagens samhälle varken kvinnligt eller manligt. Det som bestämmer könet är rummet, eller platsen. I den privata sfären som exempelvis hemmet är matlagning och kök kopplat till kvinnan. I den offentliga sfären är matlagning och kök kopplat till framförallt mannen. Detta leder till hem- och konsumentkunskap som är kvinnligt genusifierat. Alltså tillhör ämnet den privata sfären enligt samhället och anses vara ett kvinnligt attribut. Rummet kan däremot laddas om vid en konkurrenssituation. Ett skolämne som dessutom i majoritet har kvinnliga lärare.

Implikation

Resultatet av litteraturstudien visar på att det behövs fler studier och undersökningar av framförallt jämställdhet och arbetsfördelning inom ämnet hem- och konsumentkunskap. Det är bra med diskussioner under lektionstid där läraren tillsammans med eleverna pratar om problematiken. Detta kan göras med hjälp av exempelvis värderingsövningar som kan ge en tydligare diskussionsgrund. På så sätt går det att avgöra hur mycket tid som behöver läggas ner på specifika grupper. Tillsammans med detta skulle det kunna bli enklare om läraren tog ansvaret för gruppindelningar, alltså då den praktiska biten kommer in. Utifrån egen erfarenhet och observation under VFU har jag lagt märke till att elever som blir indelade av lärare arbetar bättre och med större respekt gentemot varandra. Litteraturstudiens resultat visar på att elever som väljer själva vem de vill jobba med, gör det helst med någon av samma kön. En rättvis uppdelning mellan könen gör det lättare för eleverna att förstå vikten och betydelsen av jämställdhet. *Hur detta är mer specifikt kopplat till elevdelaktighet inom ämnet tillsammans med hur jämställdhetssträvan inom ämnet hem- och konsumentkunskap bör utföras* är några förslag på vidare forskning och observation

Det hade även varit intressant att få veta just varför ämnet har fler kvinnliga lärare än manliga. Vad har de kvinnliga respektive manliga lärarna inom ämnet att säga om detta? Vad säger även politikerna? Litteraturstudien har gett mig personligen en grundlig översikt av problematiken, men för en djupare förståelse hade jag själv velat gå ut på skolor med liknande frågeställning för att med egna ögon få observera hur det ser ut.

Referenslista

- Anving, T. (2012). *Måltidens paradoxer [Elektronisk resurs] : om klass och kön i vardagens familjepraktiker*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2012. Lund.
- Axelsson, Å. (2008). Litteraturstudie. I M. Granskär, & B. Höglund-Nielsen (red.). *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. (1. uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Axelsson, Å. (2012). Litteraturstudie. I M. Granskär & B. Höglund-Nielsen (Red.), *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård* (s. 203-220). Lund: Studentlitteratur.
- Backlund, Berith & Sjö Dahl Hayman, Anna (red.) (2011). *Kvinnohistoria i Sverige*. Göteborg: [KvinnSam]
- Beauvoir, S.D. (2002). *Det andra könet*. Stockholm: Norstedt
- Bjarsch, C., Wahlandt, A., & Prell, H. (2012). *APA – Lathunden. En snabbguide till referensskrivning för Utbildningsvetenskapliga fakulteten*.
- Björk, M. (1997). *Hemarbetets modernitet: en fråga om kön, kunskap, tid och rum*. Diss. Stockholm: Tekn. högsk. Stockholm
- Björnberg, U., Helander, B. (2011). Könsroll. I *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/könsroll>
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Connell, R. (1996). Teaching the boys: new research on masculinity, and gender strategies for schools. *Teachers College record (1970)*. (98(1996):2, s. 206-235).
- Connell, R. (2002). *Gender*. Cambridge: Polity.
- Connell, R. (2009). *Om genus*. (2., utvidgade och omarb. uppl.) Göteborg: Daidalos
- Cullbrand, I. & Petersson, M. (2005). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU-03): hem- och konsumentkunskap*. Stockholm: Skolverket.
- Ekström, M. (1995). *Hemkunskap I sex terminer: målet är jämställdhet, fibrer och grönsaker: rapport om ett projekt i hemkunskap i Storumans kommun*. Göteborg: Institutionen för slöjd och hushållsvetenskap.

- Forsberg, C. & Wengström, Y. (2003). *Att göra systematiska litteraturstudier: värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning*. (1. utg.) Stockholm: Natur och kultur.
- Forsberg, G. (2011). Jämställdhet. I *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/jämställdhet>
- Frånberg, G. (2010). *Att bli medveten och förändra sitt förhållningssätt. Jämställdhetsarbete i skolan* (SOU 2010:83). Stockholm: Fritzes
- Gisselberg, M. (1985). *Att stå vid spisen och föda barn: om hushållsarbete som kvinnoarbete*. Diss. Umeå: Umeå universitet, 1986. Umeå.
- Hadenius, K. (1990). *Jämlikhet och frihet: politiska mål för den svenska grundskolan = [Equality and liberty]: [political purposes of the Swedish compulsory school]*. Diss. Uppsala: Univ. Uppsala.
- Hedlin, M. (2010). *Lilla genushäftet 2.0: om genus och skolans jämställdhetsmål*. (Uppdaterad och omarb. version). Växjö: Institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap, Linnéuniversitetet
- Hellman, A. (2010). *Kan Batman vara rosa: förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2010. Göteborg
- Hirdman, Y. (2003). *Genus: om det stabila föränderliga former*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Hjälmeskog, K. (1994). *Hemkunskap för flickor... och pojkar: ämnets betydelse för skolans jämställdhetssträvanden*. Uppsala: Centrum för didaktik, Univ.
- Hjälmeskog, K. (2000). *"Democracy begins at home": utbildning om och för hemmet som medborgarfostran*. Diss. Uppsala: Univ. Uppsala
- Hjälmeskog, K., Cullbrand, I., & Petersson, M., (2006). *Huslig utbildning i Sverige under ett halvt sekel*. I K. Hjälmeskog (Red.). *Lärarprofession i förändring: Från "skolkök" till hem- och konsumentkunskap*. Uppsala: Föreningen för svensk undervisningshistoria
- Höijer, K. (2013). *Contested food: the construction of home and consumer studies as a cultural space*. Diss. (sammanfattning) Uppsala: Uppsala universitet, 2013. Uppsala
- Jackson, S. (1996). *Christine Delphy*. London: Sage.
- Lindén, C. & Milles, U. (red.) (1995). *Feministisk bruksanvisning: essäer*. Stockholm: Norstedt.

- Lundqvist, Å (2007). *Familjen i den svenska modellen*. Umeå: Boréa.
- Myrdal, A (1937a) Vad är meningen med hushållsundervisning? *Morgonbris* nr 3
- Myrdal, A (1937b) Medborgarkunskap efter kon. *Morgonbris* nr 6
- Oláh, L.S. (2002). Jämställd familj håller längst. *Välfärdsbulletinen*. (2002:2, s. 4-5)
- Pehrsson, K. (1983). Barn i goda händer: om kvinnor och barn, experter och fäder. *Den okända vardagen: om arbetet i hemmen*. (S. 70-114, 292-293).
- Petersson, M. (2007). *Att genuszappa på säker eller minerad mark: hem- och konsumentkunskap ur ett könsperspektiv*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2007. Göteborg.
- Rienecker, L. & Stray Jørgensen, P. (2014). *Att skriva en bra uppsats*. Johanneshov: MTM.
- Roman, C. (2004). *Familjen i det moderna: sociologiska sanningar och feministisk kritik*. Malmö: Liber.
- SCB (1992). *I tid och otid. Undersökning om kvinnors och mäns tidsanvändning 1990/1991*. Rapport 79.
- SCB (2003). *Tid för vardagsliv. Kvinnors och mäns tidsanvändning 1990/91 och 2000/01*. Rapport 99.
- SCB (2006). *På tal om kvinnor och män- Lathund om jämställdhet 2006*
- SCB (2012). *På tal om kvinnor och män- Lathund om jämställdhet 2012*
- SCB (2014). *På tal om kvinnor och män- Lathund om jämställdhet 2014*
- Sellerberg, A. (2008). *En het potatis: om mat och måltider i barn- och tonårsfamiljer*. Lund: Department of sociology, Lund university.
- Skolverket (2000). *Grundskolan: kursplaner och betygskriterier*. (1. uppl.) Stockholm: Statens skolverk
- Skolverket. (2011a). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Hämtad från: http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan#anchor_1
- Skolverket. (2011b). *Kommentarmaterial till kursplanen i hem- och konsumentkunskap*. Stockholm: Skolverket.

Skrivelse 2011/12:3. *Jämställdhetspolitikens inriktning 2011-2014*. Tillgänglig:
http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/prop-2011123-Jamstalldhetspo_GZ033/?text=true

Skolöverstyrelsen (1962). *Läroplan för grundskolan*. Stockholm:

Skolöverstyrelsen. (1969-1978). *Läroplan för grundskolan: Lgr 69*. Stockholm: Utbildningsförl.

Skolöverstyrelsen. (1980-1986). *Läroplan för grundskolan: Lgr 80*. Stockholm: LiberLäromedel/Utbildningsförl.

SOU: Utredningen för hem- och familjefrågor (1947). *Betänkande angående familjeliv och hemarbete*. Stockholm:

SOU: Jämställdhetskommittén (1979). *Kvinnors arbete: om hemarbetande kvinnors situation, kvinnors försörjning, barns omsorg och mäns delaktighet i det oavlönade hemarbetet: en rapport från Jämställdhetskommittén*. Stockholm: LiberFörlag/Allmänna förl.

SOU: Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män (1997). *Familj, makt och jämställdhet: rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män*. Stockholm: Fritze.

SOU: Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män (1997). *Hemmet, barnen och makten: förhandlingar om arbete och pengar i familjen: rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män*. Stockholm: Fritze.

SOU: Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män (1998). *Ty makten är din-: myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige: betänkande*. Stockholm: Fritze.

Söderberg Forslund, M. (2009). *Slaget om femininiteten: skolledarskap som könsskapande praktik*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2009. Stockholm

Thurén, B. & Pfrunder-Nihlén, M. (2000). *Inventering av forskning med genusperspektiv vid Umeå universitet*. Umeå: Kvinnovetenskapligt forum, Univ.

Utbildningsdepartementet (1994). *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna: Lpo 94: Lpf 94*. Stockholm: Utbildningsdep.

Whitehead, S. (2002). *Men and masculinities: key themes and new directions*. Malden, Mass. Polity.

Widding, G. (2013). *"Det ska funka": om genus betydelse i relationen hem och skola*. Diss. (sammanfattning) Umeå: Umeå universitet, 2013. Umeå.

Young, I. M. (2000). Att kasta tjejkast. Den kvinnliga kroppens uttryck, rörelse och rumslighet. I: *Att kasta tjejkast: Texter om feminism och rättvisa*. (ss. 255-280). Stockholm: Atlas.

Öhrn, E. (2002). *Könsmönster i förändring: en kunskapsöversikt om unga i skolan*. Stockholm: Skolverket.

Öhrn, E (2014). Framställningar av utbildning, prestationer och kön. I A. Holm (Red.), *Att lyckas i skolan [Elektronisk resurs]: om skolprestationer och kön i olika undervisningspraktiker* (s. 177-187). Göteborg: Göteborgs universitet.

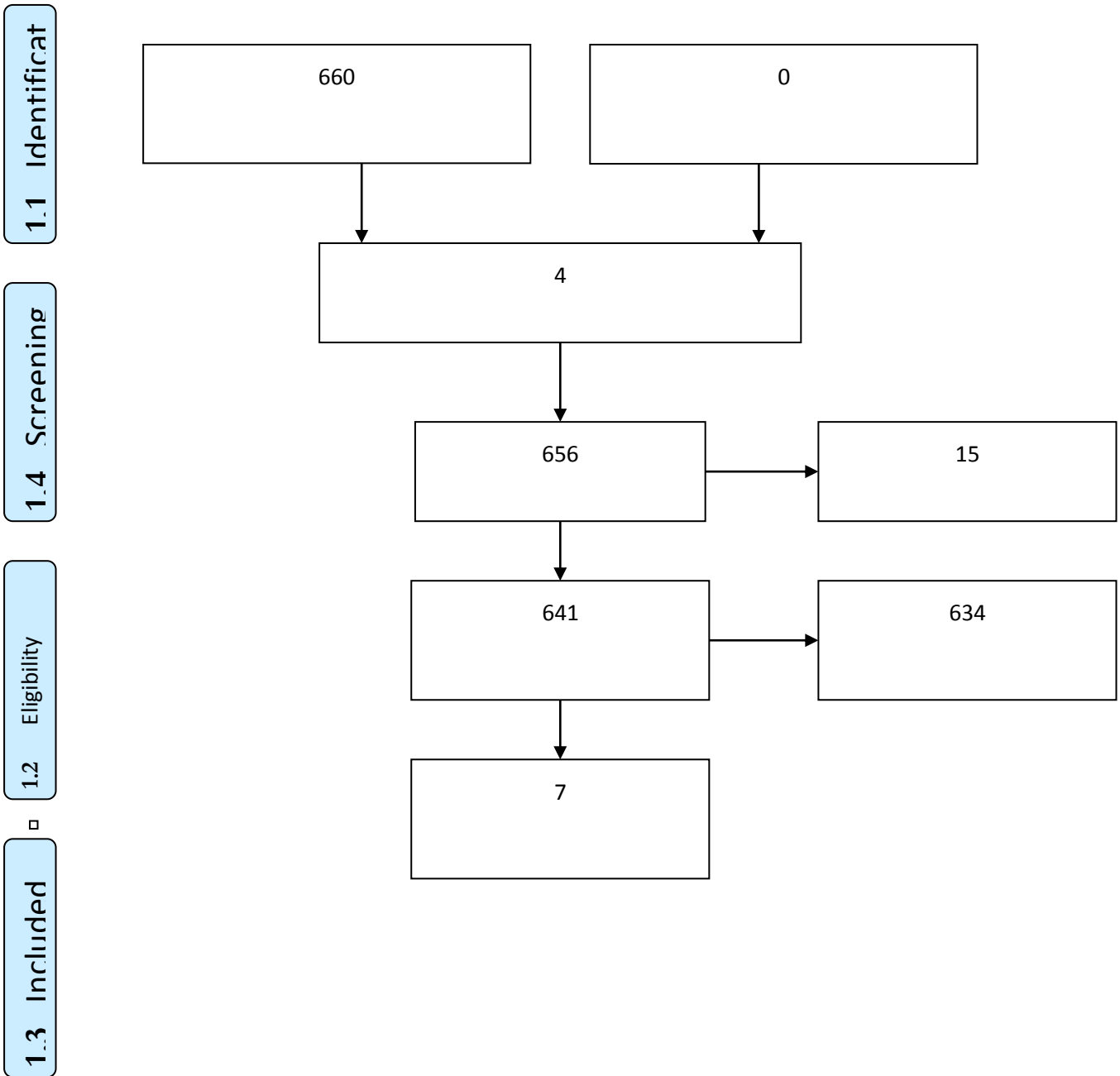
Bilaga 1 Sökhistorik på databaser

Tabell 1. Sökhistorik

Databas	Datum	Sökord	Antal träffar	Genomlästa abstract	Urval
Swepub	150505	Hem- och konsumentkunskap	22	5	1
Swepub	150505	måltidens	24	3	1
Supersök, GU	150505	*hemkunskap *jämsällldhet	10	1	1
Swepub	150505	om mat och måltider	25	3	1
Supersök, GU	150518	*modernitet *jämsällldhet *hem	72	3	1
Supersök, GU	150518	*skolan *kön *prestationer	463-->47 (full text online)	3	1
Swepub	150519	Home and consumer studies	44	4	1

Figur 1: Flödesschema för sökning och gallringsprocess

PRISMA 2009 Flow Diagram

Bilaga 3 Kvalitetsgranskning

Frågemall på kvalitetsgranskning av artiklar

- Är hypoteser, syfte och eventuella frågeställningar klart beskrivna?
- Är problemet och rationalen för studien tydligt beskrivet?
- Är väsentliga begrepp definierade?
- Kvalitativ artikel: Får vi kunskap om forskarens förförståelse/perspektiv?
- Var urvalsstrategin lämplig med tanke på syftet?
- Kvantitativ artikel: Framgår det tydligt utifrån vilka grunder urvalets storlek bestämdes?
- Är egenskaperna/karaktäristika hos de deltagare som ingår i studien tydligt beskrivet
- Interventionsstudie: Är försökspersonerna randomiserade till interventionsgrupp(er)
- Interventionsstudie: har interventionen (programmet/en ny form av undervisning etc.) som ska jämföras beskrivits tydligt?
- Har studien använt en adekvat datainsamlingsmetod?
- Har vilken typ av instrument som använts (ex enkäter, intervjuguider och observationsscheman) samt tillvägagångssättet vid datainsamlingen tydligt beskrivits?
- Är den redovisade analysmetoden lämplig? De metoder som används måste vara lämpliga för data
- Har etiska aspekter beaktats?
- Är de viktigaste resultaten av studien tydligt beskrivna?
- Svarar resultatet mot syftet?
- Har man tagit hänsyn till eventuella bortfall i resultatet?
- Är resultaten praktiskt relevanta?

Axelsson (2008)

Bilaga 4 Artikelöversikt

Tabell 2. Artikelöversikt/forskning med kvalitativ metod

Författare	Syfte	Metod	Slutsats
Titel		Urval	
Publikationsår			
Land			
Databas			
Terese Anving <i>Måltidens paradoxer- om klass och kön i vardagens familjpraktiker</i>	Försöka förstå hur måltider är en central praktik för hur familj görs och för hur hierarkier återskapas i vardagen	Kvalitativ- och feministisk metod 30 personer som är föräldrar med åtminstone ett barn som är under 8	To sum up I want to emphasize three central arguments. First, children play a fundamental part in the constitution for what is understood as “family” in Sweden. This is an argument that not least problematizes the late modern discourse on individualization. Secondly, I want to argue that there is continuity on how the practice of feeding continues to be gendered. Thirdly, there is a strong relationship between class and food in terms of young children where certain types of food, products and ingredients (such as sugar) are fundamental for how a division of class are recreated. The feeding discourse is not neutral but coloured by gender, class and nation. The feeding practice in Sweden has been characterized of different interventions of how to improve peoples’ diet. These intervention has often been done with a good purpose but have also meant that a certain meal discourse and idea of the “good meal” consists of has developed. The fact that parents ought to give their children certain types of food is not all about health but also how parenthood is done in the right way. To bring up ones children in to a certain food behaviour and a certain habitus is also one way through which children are brought up in a particular national idea of what the “good meal” consists of. These are normative ideas about what to eat and what not to eat that is one way of how we understand ourselves and others. Parent advices might appear as alike but stand in close relation to normative understandings of right and wrong which in turn implies that certain individuals are risked to be understood as more or less responsible and capable of bringing up children. The feeding practice has been an
2012			
Sverige			
Swepub			

Författare	Syfte	Metod	Slutsats
Titel		Urval	
Publikationsår			
Land			
Databas			
			entrance for me of how to understand how unequal relationships persist through daily practices but the feeding practice in itself is also a practice where inequalities are manifested and recreated. At the same time as food and feeding can transmit love, care and a will to do something extra for loved ones it is still a practice in which the work, efforts, wishes, conceptions, underlying norms and structures behind the event seldom are made visible, but this is something I hope to have done.
Mia Björk <i>Hemarbetets modernitet- En fråga om kön, kunskap, tid och rum</i> 1997 Sverige Supersök, GU	Diskutera det moderna samhällets utveckling tolkat utifrån hemarbetets transformationsprocess som arbete där syftet är överlevnad, inte vinst	Kvalitativ- och feministisk metod Fem olika kvinnor med olika livsförhållanden	De frågor som arbetet har väckt är vad som egentligen har hänt med hemarbetet. Har något viktigt gått förlorat på vägen, som påminner om den förlust arbetarna på verkstadsgolvet kan ha upplevt när deras arbete rationaliserades inom industrin. Finns det dessutom fog för att tala om hemarbetets janusansikte att det både har blivit alienerat, rutinerat och utarmat, samtidigt som traditioner i kvinnors underkultur har bidragit till att det trots allt ännu är en levande och skapande verksamhet även i vår tid? För att komma vidare med de frågorna krävs vidare forskning. En intressant följdfråga blir hur hemarbetet kommer att utvecklas i framtiden. Om människors sätt att utveckla teknik och produktionssätt kommer att ske i samklang med eller åtskild från naturen. Om den åtskillnads- och abstraktionsprocess, som jag har skrivit om här, kommer att fortgå eller brytas genom människors krav på helhet och sammanhang. Att hemarbetets förändring speglar utvecklingen i samhället i övrigt är emellertid en viktig insikt som även torde gälla i framtiden.
Karin, Hjälmeskog <i>”Democracy begins at home”- utbildning om och för hemmet som medborgarfostran</i> 2000	Att bidra till ett pågående samtal om utbildning, speciellt utbildning i relation till demokrati och jämställdhet, vilket också kan preciseras som medborgarutbildning	Kvalitativ- och feministisk metod Undersökning och analys av tidigare forskning	By studying education with a feminist pragmatist attitude it has become clear to me that when it comes to questions about what students should learn in school, about what is considered so important that it should be included in the education of all students, masculinity has been and is the norm in education. I have shown that knowledge, norms, values etc. by tradition associated

Författare	Syfte	Metod	Slutsats
Titel Publikationsår Land Databas		Urval	
Sverige Supersök, GU			with the masculine have become the norm for all and that knowledge, values etc. by tradition associated with the feminine have been marginalised. My contribution to the ongoing discussion on education is to make this visible and also to discuss the possibilities of breaking the dominance of the masculine as a norm. I construct a possible alternative for the future (the alternative home economics discourse) and I hope that my work will be a fruitful contribution to the discussions about education in relation to democracy and gender equality.
Karin, Höijer <i>Contested food- The construction of home and consumer studies as a cultural space</i> 2013 Sverige Swepub	Att ta reda på hur mat konstrueras i ett HK sammanhang genom att studera vilken mening elever och lärare skapar kring mat i relation till HK, hur klassrummet kan förstås samt hur mat i HK kan ses som en del av en större kontext.	Kvalitativ metod Två skolor: en ute på landsbygden och en i innerstan. Sammanlagd observation av 226 lärare och elever, intervju med 20 elever och 25 lärare	Resultaten visar att mat i en HK-kontext konstrueras som omstridd. Elever förstår mat i HK som oäkta i förhållande till sina förebilder hemmen. Lärarna å andra sidan förstår mat i HK som en förebild i förhållande till det bristfälliga hemmet och samhället. För elever handlar HK om framtiden, om deras liv som vuxna och inte om deras verkliga liv här och nu. Lärare upplever att de har ett uppdrag att utbilda för folkhälsa genom att vara förebilder och visa på hälsosamma alternativ. Klassrummet utgör en viktig del för hur HK-ämnet och mat i HK förstås och läraren spelar en nyckelroll för vilket rum som skapas. Ett specifikt kulinariskt system för HK framträder i resultaten vilket visar att det finns matpraktiker som är särskilda för en HK-kontext (se Table 10). Samtidigt konstrueras HK inte enbart i relationer mellan lärare, elever och klassrum, utan det är en effekt av att HK ingår i en vidare kontext. HK är på så vis ett kulturellt rum som förstås på vissa specifika sätt genom de värderingar som delas av en grupp människor. Trots att denna avhandling handlat om meningsskapande i relation till mat i HK och inte om lärande, så är konstruktionen av ett skolämne som kulturellt rum användbar även för andra ämnen. Socialt konstruerade värderingar är väsentliga för vilket ämnesstoff som anses viktigt, liksom för tankar kring hur undervisning bör utformas.

Författare Titel Publikationsår Land Databas	Syfte	Metod Urval	Slutsats
Ann- Mari Sellberg <i>En het potatis- om måltider i barn- och tonårsfamiljer</i> 2008 Sverige Swepub	Konsumenternas lösningar på frågan om måltider, och vilka omständigheter informera dessa lösningar.	Kvalitativ metod Grupp 1: föräldrar med tonårsbarn i 25 olika hushåll som har intervjuats; i allt handlar det om 28 personer. Grupp 2: 25 familjer med små barn (i förskoleåldern).	Maten var central – en het potatis – i barnfamiljerna och tendenserna mellan länderna var tämligen olikartad. Genomgripande förändringar i dagens samhälle påverkar ständigt konsumenternas agerande på livsmedelsmarknaden: familjernas ”uppbyggnad”, ett förändrat varuutbud och ny teknologi är några av förändringarna. I förändrade yttre omständigheter finns förutsättningar för att människor skall ändra vanor och synsätt. I dagens samhälle finns dock en mycket viktig <i>inneboende ”sprängkraft” till ständig förändring</i> . Mångfalden på marknaden liksom vår vetskap om att det är möjligt att leva, tänka och tycka annorlunda finns så intensivt hos oss idag. Peter Berger (1979) talar om att det finns ett ständigt <i>kognitivt tryck</i> för förändring. Detta leder till att vi önskar förändring och vill pröva nytt. Detta innebär givetvis inte att allt förändras i samma takt och på ett likartat sätt. Det visade den ovan citerade måltidsundersökningen tydligt. När jag här skrivit om människors tankar kring mat och måltider har jag betonat det för-givet-tagna. Jag vill dock sluta rapporten med att (kanske paradoxalt) betona människors intresse för förändring och framhålla det ”kognitiva tryck” som Berger så starkt framhåller. Det kognitiva trycket och intresset för förändring kan dels upplevas positivt: Det finns i intervjuerna en nyfikenhet och ett sökande efter nya lösningar och efter inspiration. Dels kan det kognitiva trycket upplevas pressande och negativt, kanske på det sätt som Holm och Kildevang (1996) beskriver. De återger småbarnsföräldrarnas ironier och sarkasmer över maten. I våra egna intervjuer fann även vi uttryck för självkritik och otillräcklighet från kvinnornas sida. I båda fallen, både vid positiva och negativa upplevelser, ifrågasätts emellertid den tagen-för-givna matordning man lever efter. Båda situationerna måste ses som exempel på den inneboende sprängkraft i människors erfarenheter som Berger så starkt betonar. När förändringar och stabilitet skall urskiljas i vardagen är det dock av yttersta vikt att vi

Författare Titel Publikationsår Land Databas	Syfte	Metod Urval	Slutsats
			<p>även beaktar människors högst konkreta livsvillkor och de praktiska begränsningar som Warde et al. (2005) idag ser som så avgörande. Den enda möjligheten för att förstå skeendet består i att utföra och att tolka empiriska undersökningar. Vi har i denna studie gjort nedslag i cirka 60 familjer vid ett tillfälle. Fem av dem har vi träffat igen vid så kallade walk alongs. (Flera familjer skall vi göra walk alongs med i framtiden.) Mellan våra två undersökningstillfällen hade mycket hänt. Det vore av stort intresse att gå tillbaka till de intervjuade familjerna – t ex efter tre år. Det är sannolikt att förändringarna av det för-givet tagna sättet att leva är stora. Jämförelser mellan tidpunkterna kunde då hjälpa oss att förstå förändringarna i matvanorna genom att relatera dem till familjernas olika villkor i vardagen.</p>
<p>Elisabet Öhrn</p> <p><i>Att lyckas i skolan: om skolprestationer och kön i olika undervisningspraktiker</i></p> <p>2014</p> <p>Sverige</p> <p>Supersök, GU</p>	<p>Att utveckla kunskap om hur relationen kön och skolprestation förstås och kommuniceras i olika undervisningspraktiker och lokala omgivningar.</p>	<p>Kvalitativ metod</p> <p>Nio nionde klasser från lika många skolor (från landsbygd till storstad). Observerade lektioner: 474, elevintervjuer: 180, lärarintervjuer: 19 samt rektorintervjuer: 9</p>	<p>Studiens analyser visar att höga betyg inte självklart hör samman med akademisk erkänsla från kamrater och lärare. Flickor förväntas plugga och gör det ofta. Till skillnad mot pojkar är deras studieansträngningar alltså förväntade och accepterade. Samtidigt är associationen mellan deras prestationer och hårt arbete detroniserande. Att vara högpresterande flicka är därmed också en ambivalent position som inte givet ger status i skolpraktiken. Det är viktigt att notera att idealet om den ansträngningsfria prestationen alltså inte bara präglar pojkars positionering och relation till studierna. Det präglar också förståelsen av flickors prestationer och högre betyg, och nedvärderar dem genom dissociationen till begåvning.</p>

Bilaga 5 Artikelöversikt

Tabell 3. Artikelöversikt/forskning med kvantitativ metod

Författare	Syfte	Metod	Slutsats
Titel		Urval	
Publiceringsår			
Land			
Databas			
Monica, Petersson <i>Att genuszappa på säker eller minerad mark- Hem- och konsumentkunskap ur ett könsperspektiv</i>	Att undersöka hur genusordningar (åter)skapas i ett sammanhang som utgörs av hem- och konsumentkunskap, en kontext som har en traditionell stark kvinnlig genusifiering och där det samtidigt finns en uttalad strävan mot jämställdhet	Kvantitativ metod 9 skolor i mellersta och västra Sverige, 21 observationer, 131 elever, 12 ordinarie lärare inom hem- och konsumentkunskap samt 1 vikarie.	The overall result shows that boys and girls have a gender specific repertoire that they can relate to during home and consumer studies, although its range is dependent on conditions for the genderization of the context rather than the differences between the sexes.
2007			
Sverige			
Swepub			